

MEDEDELINGEN UIT DE FRIESE NATUURTERREINEN

Vereniging It Fryske Gea, Vereniging Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer berichten over de ontwikkelingen in de Friese natuurterreinen met ditmaal speciale aandacht voor de FFF.

IT FRYSKGEA EN DE FFF

De FFF bestaat 25 jaar, It Fryske Gea ruim 70. Als organisaties die zich met natuur bezighouden kom je elkaar dan tegen, dat kan haast niet anders, maar op welke wijze dan? In het onderstaande wordt kort geschetst wat de belangrijkste raakvlakken en gezamenlijke werkterreinen zijn en zijn geweest.

VERBREIDING VAN BELANGSTELLING

De belangrijkste FFF-activiteit voor It Fryske Gea is zonder meer de gegevensverzameling in en ook buiten de terreinen van It Fryske Gea. Twee decennia geleden stond systematische inventarisatie van natuurwaarden nog veel minder in de belangstelling dan nu. Vooral de meer traditionele natuurwaarden werden bijgehouden, namelijk de gevonden legfels van weidevogels. Mede dankzij de FFF en It Fryske Gea, heeft een enorme verbreding van de belangstelling voor en kennis van het voorkomen van andere organismen in de natuur van Fryslân tweeweg gebracht. De FFF deed dat door cursussen te organiseren, zoals de plantencursus, vogelinventarisatiecursus, mossencursus etc., terwijl er in terreinen van It Fryske Gea de ruimte geboden werd deze plant- en diergroepen te inventariseren, iets wat vele FFF-werkgroepen jarenlang hebben gedaan en nog steeds doen, bijvoorbeeld in de Alde Feanen, langs de Friese IJsselmeerkust, in het Ketlikerskar, het Ottema-Wiersmareservaat, enzovoort. Bovendien steunde It Fryske Gea meestal de cursussen en leidde zij haar personeel via deze cursussen op. Ook de jaarlijks door It Fryske Gea georganiseerde inventarisatieavonden hebben mede geleid tot een verbreding van de belangstelling voor verschillende biologische groepen. Goed voor FFF en Gea dus, duidelijke 'een win-win-situatie' in stropdassentaal. Ik denk dat de meeste inventarisatievrijwilligers van It Fryske Gea (bijna 300!) wel één of andere relatie met de FFF hebben.

WADVogelWERKGROEP EN FIJKJE

Aansprekende groepen voor It Fryske Gea zijn de Wadvogelwerkgroep en de werkgroep Friese IJsselmeerkust (Fijkje), inmiddels FFF-Vogelwerkgroep Mokkebank, Murnzerklif, Rysterbosk, Morra-Fûgelhoeke hetende, zonder alle anderen tekort te willen doen. Ik noem deze groepen, omdat die inspeelden op ontwikkelingen in belangrijke terreinen van It Fryske Gea. De inspanningen van Fijkje hebben ertoe bijgedragen dat er een goed doordacht beheer voor de IJsselmeerkust is uitgewerkt en dat uiteindelijk aanwijzing als NB-wetgebied heeft opgeleverd. De successen van de inspanningen van de Wadvogelwerkgroep liggen deel ook in het verleden, maar actueel zijn de jongste ontwikkelingen in Noard-Fryslân Bûtendyks. Daar is nu een aanzet gegeven, via een natuurvisie en een proefverkweldering, tot inrichting van het kwelderareaal langs de Waddenzee; de gegevens van de Wadvogelwerkgroep zijn daarin zeer belangrijk. Bovendien is de Wadvogelwerkgroep gesprekspartner bij de natuurinvulling van het gebied en wordt zij betrokken bij de monitoring rond de proefverkweldering.

FINGER OAN 'E POLS

Als derde aspect wil ik nog de signaleringsfunctie van zowel FFF als It Fryske Gea noemen. Beide organisaties houden de vinger aan de pols bij ruimtelijke ontwikkelingen en snode plannen van gemeenten en projectontwikkelaars. Als er ergens iets aan de hand is, zoeken we elkaar vaak op om een strategie te bedenken. De ene keer lukt dat beter dan de andere keer, maar de gedachte 'samen staan we sterker' is daarin altijd een belangrijke drijfveer.

In detail zijn er natuurlijk nog veel meer voorbeelden van samenwerking, raakvlakken, wederzijds belang en zo te noemen. Ik hoop vooral dat dat de komende 25 jaar zo blijft. Proficiat FFF!

Henk de Vries

FRIESE VELDBIOLOGEN IN EN OVER TERREINEN VAN NATUURMONUMENTEN

Natuurmonumenten mag in Fryslân dan minder terreinen hebben in vergelijking met Staatsbosbeheer en It Fryske Gea; de warme belangstelling van Friese veldbiologen is er niet minder om. In de verspreid door de provincie gelegen terreinen van Natuurmonumenten komt men FFF-ers tegen. De één met de blik naar de grond gericht, op zoek naar

Vereniging
Natuurmonumenten

mossen, hogere planten, insecten en/of martersporen. De ander met het hoofd in de wolken, vogels en/of libellen intekenend op een veldkaart. Zo is het de FFF-Vogeltelgroep Schiermonnikoog die, onder coördinatie van Klaas van Dijk, tellingen uitvoert van watervogels op de kwelders en stranden van Schiermonnikoog. De voormalige werkgroep Friese IJsselmeerkust (Fijkje) droeg zorg voor vogelinventarisaties op de Friese IJsselmeerkust, alwaar Natuurmonumenten het Oudemirdumerklif in beheer heeft. FFF-er Phillip Zeinstra reisde met Tom Jager, Jos Hooijmeijer en Peter de Boer af naar Griend en voerden een globale inventarisatie uit van de insectenstand op dit eiland van Natuurmonumenten. En zo zijn er tal van voorbeelden te noemen over FFF-ers in terreinen van Natuurmonumenten.

DE ROL VAN TWIRRE

De 25-jarige FFF is onlosmakelijk verbonden aan Twirre. Zij is één van de organisaties die de basis vormt voor het Friese natuurtijdschrift. Voor Natuurmonumenten is Twirre een belangrijk medium. Niet alleen omdat Natuurmonumenten samen met Staatsbosbeheer en It Fryske Gea zorg draagt voor het nieuws uit de Friese natuurterreinen, maar ook omdat actieve veldmensen in terreinen van Natuurmonumenten inhoudelijk sterke artikelen kunnen publiceren in Twirre. Zo valt met regelmaat te lezen over het Friese 'grensgebied' Fochteloërveen. Rob Bijlsma en Maria Quist publiceerden in 1996 al in Twirre over de voedselkeuze van Vossen in het Fochteloërveen. Herman Feenstra presenteerde onlangs een fraai artikel over de populatie van Gladde slangen in het terrein en volgend jaar zal onder andere te lezen zijn over Veenhooibeestjes in het hoogveengebied. Bert Dijkstra besteedde in het themanummer over weidevogelonderzoek in Fryslân aandacht aan de weidevogels in de Haulerpolder en het Fochteloërveld. Ook over Griend viel het afgelopen jaar in Twirre te lezen en wel over de aantallen broedende en overtuigende Scholeksters op het onbewoonde eiland. Bovendien staat een 'nijskijrrige' publicatie in Twirre op stapel over wat Slechtvalken zoal consumeren op het steltloperrijke eiland.

DE WADVOGELTELLERS OP SCHIERMONNIKOOG

Na het Fochteloërveen is Nationaal Park Schiermonnikoog het grootste aaneengesloten natuurreserveaat van Natuurmonumenten in Fryslân. Daar verricht de FFF-Vogeltelgroep Schiermonnikoog belangrijk werk op het gebied van watervogelmonitoring. Bedenk alleen al dat de Waddenzee een uiterst cruciale schakel is in het netwerk van wadgebieden op de Oost-Atlantische route voor trekvogels. Maar liefst zo'n 10-12 miljoen maken op doortrek gebruik van het gebied, om er te overwinteren en/of te ruïen. Het langlopende telwerk van wadvogeltellers als die van de FFF-Vogeltelgroep Schiermonnikoog hebben gezorgd voor dit stuk kennis over onze Waddenzee. In drie maanden per jaar dragen de tellers bij aan de integrale watervogeltelling in de Nederlandse Waddenzee. In zo'n internationaal belangrijk gebied spreek je dan over bijvoorbeeld 290.878 Bonte Strandlopers in oktober '98 en 198.636 Scholeksters in januari '99. De Oosterkwelder van Schiermonnikoog staat doorgaans garant voor flinke aantallen Tureluurs en Kokmeeuwen in de zomermaanden, Zilverplevieren en Strandleeuweriken in het late najaar, Zilvermeeuwen in de winter en Bonte Strandlopers in het vroege voorjaar. Belangrijk telwerk voor een stuk begrip en bescherming van de internationale waarde van de Waddenzee voor tal van vogelsoorten.

25 JAAR FFF EN DE TOEKOMST

Natuurmonumenten feliciteert de FFF van harte met haar 25-jarig bestaan en proost op een vruchtbare samenwerking in de nabij toekomst, waarin de FFF haar rol als organisatie die verbreding en belangstelling van veldbiologie in Fryslân bevordert continueert. De FFF is een spil in het Friese natuuronderzoek met haar eigen projecten en als vertegenwoordiger van particuliere gegevensorganisaties als FLORON en VZZ. Dit veldbiologische onderzoek is van groot belang voor beheer en bescherming van natuur in Fryslân en onmisbaar voor een terreinbeheerder als Natuurmonumenten. Proficiat!

Natuurmonumenten inspectie Noord

WAT DOEN FFF-ERS IN STAATSBOSBEHEERTERREINEN?

Sinds de oprichting van de Fryske Feriening foar Fjildbiolgy (FFF) in 1976 doorkruisen FFF-vrijwilligers terreinen van Staatsbosbeheer. Wat betekent dat voor Staatsbosbeheer en voor de veldbiologie in Fryslân?

STAATSBOSBEHEER EN FFF

Wanneer je de relaties tussen Staatsbosbeheer-Fryslân en de FFF nader bekijkt, dan blijkt die zich vooral af te spelen via personen. Dat ligt ook in de aard van een vrijwilligersorganisatie als de FFF. Veel projecten van de FFF worden uitgevoerd op basis van persoonlijke initiatieven, zoals het 'oprechte amateurs' betaamt. De projecten zijn overigens verre van 'amateuristisch'. Inhoudelijk van hoog niveau hebben diverse FFF-projecten de veldbiologie in Fryslân een belangrijke impuls gegeven en Staatsbosbeheer voorzien van waardevolle biologische gegevens. Enkele FFF-projecten speelden zich voor een belangrijk deel af binnen terreinen van Staatsbosbeheer. In dit verband kunnen met name worden genoemd: het Meeroeverproject, het Amelandproject en de slaaplaatstellingen van ganzen en steltlopers. Maar ook zijn er diverse inventarisaties op lokale schaal.

staatsbosbeheer

MEEROEVERPROJECT

Vanaf eind jaren zeventig heeft de FFF met Wibe Altenburg als drijvende kracht een reeks samenhangende inventarisaties verricht van de oeversgebieden langs een aantal Friese meren. Drie rapporten zijn verschenen: Het Tjeukemeer (1980), het Koevordermeer (1982) en de Witte en Zwarte Brekken (1982), waarbij ook Sierk de Vries in de realisatie een belangrijke rol heeft gespeeld. Maar er is ook bij andere meren geïnventariseerd, zoals de Terkaplester Poelen, het Bergumermeer, De Leijen en het Sneekermeer. Van het Sneekermeer is in 2000 een rapport verschenen van de hand van Jan Hendriksma. Met uitzondering van het Koevordermeer, waar Staatsbosbeheer maar weinig eigendommen heeft, is dit onderzoek van grote betekenis geweest voor het beheer van meeroevers. Vooral door het integrale karakter, waarbij de samenhang tussen de verschillende soortgroepen, landschapstypen en vegetaties een belangrijke rol speelde.

Terkaplesterpuollen, Staatsbosbeheerterrein in het meeroeverproject

foto: Romke Kleefstra

AMELANDPROJECT

Ook het Amelandproject was een langlopend project van de FFF. In een lange reeks van jaren vanaf eind jaren zeventig zijn de broed- en trekvogels van Ameland in kaart gebracht. Dit heeft in 1997 geresulteerd in de uitgave van het boek 'Vogels van Ameland'. Aanjagers bij dit project zijn Ricus Engelmoer die vanaf het begin de mensen heeft georganiseerd en gestimuleerd met als centraal punt zijn caravan in Hollum en Michiel Versluys die vooral in de fase van het schrijven van het boek een onmisbare rol heeft vervuld. Voor Staatsbosbeheer die buiten 't Oerd en De Hon (It Fryske Gea) de meeste natuurterreinen op Ameland beheert, is het vastleggen van de vogelkundige betekenis van het eiland heel belangrijk. Daarnaast heeft het project een uitstraling gehad voor het gehele Waddengebied.

STELTLOPERONDERZOEK

Vanaf de beginjaren heeft de FFF zich voor steltlopers geïnteresseerd. Behalve uit het werk van de Wadvogelwerkgroep en de Werkgroep Friese IJsselmeerkust (Fijkje) blijkt dat met name uit de steltloperinggroep met Klaas Koopman en Arend Timmerman als ringers en de vele steltlopervertellingen die georganiseerd zijn. In samenwerking met het Dienstvak Natuurbehoud van Staatsbosbeheer Friesland verschijnen in de periode 1978-1980 drie rapporten van gebiedstellingen in Fryslân door de FFF van Kemphanen, Goudplevieren en Wulpen. Vooral Rob Schuckard en Arend Timmerman droegen dit project. Hoewel deze projecten zich voor een groot deel buiten de Staatsbosbeheerterreinen afspeelden, waren (en zijn) ze toch belangrijk voor het algemene beeld van het belang van de groene ruimte in Fryslân.

Een project waarin Staatsbosbeheerterreinen een veel groter aandeel hebben, zijn de slaapplaatstellingen die de FFF in de jaren tachtig en negentig met enige regelmaat heeft georganiseerd. In de jaren tachtig zijn het vooral Klaas Koopman en Eddy Wymenga die slaapplaatstellingen organiseren van met name Wulp, Grutto en Kempmaan. In 1984 verschijnt een rapport van de Nederlandse Steltloperwerkgroep waarin ook Friese gegevens (1981-1983) zijn opgenomen met o.a. Staatsbosbeheerterreinen als de Panhuyspoel, Van Oordt's Mersken en Rotstergaast. Later zou Eddy Wymenga de slaapplaatstellingen van steltlopers in Fryslân op grotere schaal organiseren en in de jaren negentig in internationaal perspectief plaatsen. Juist deze tellingen geven meer inzicht in de betekenis die wetlands hebben voor trekkende vogelpopulaties.

PLANTENONDERZOEK EN EXCURSIES

Veel van de door vrijwilligers verzamelde informatie over planten en vegetatie in Staatsbosbeheer-terreinen komt van FFF-ers. Zo organiseerde de FFF al in augustus 1979 een werkweekend in de Stoenckherne aan de Friese IJsselmeerkust, waar de deelnemers nog steeds goede herinneringen aan hebben en Staatsbosbeheer prima gegevens aan overhiel. In dit verband kan ook genoemd worden het vegetatieonderzoek in 1985 in Van Oordt's Mersken door Marten Hunneman, Lieuwe Calsbeek en anderen. Ook in Noord-Fryslân vindt plantenonderzoek plaats. Midden jaren tachtig inventariseert de FFF-veldwerkgroep NO-Friesland indicatorsoorten in de Twijzelmieden en in 1991 doen Gertie Papenburg en Yde van der Heide een onderzoek naar vogels en planten in de Zwagermieden.

Vanaf eind jaren tachtig wordt het planteferbân een van de meest actieve ferbannen van de FFF. Onder leiding van Jacob Koopman en Karst Meijer komt samenwerking op gang met FLORON, een landelijke plantengegevensorganisatie. Dit levert

ook Staatsbosbeheer vele gegevens op. Een bekend project is het plantenonderzoek van de Waddeneilanden en het mossenonderzoek.

ANDERE ACTIVITEITEN

Er zijn nog meer activiteiten geweest in Staatsbosbeheerterreinen. Bijvoorbeeld op het gebied van amfibieën en reptielen, waar mensen als Hans van den Bogert en Dick Huitema actief zijn geweest; werk dat nu door de WARF wordt gedaan. Maar ook in de begintijd op het vlak van vlinders, paddestoelen en insecten, waar Gerrit Stobbe en Jarig Houtsma ook voor de FFF actief waren en in latere jaren Marten Zijlstra met vleermuizen en libellen. En niet te vergeten de tientallen vrijwilligers in weidevogel terreinen die BMP-tellingen uitvoeren in het kader van het Weidevogelmeetnet Friesland (WMF), een organisatie die mede op initiatief van de FFF tot stand is gekomen.

Dit overzicht heeft niet de pretentie alle namen te noemen; Staatsbosbeheer houdt alle vrijwilligers op het vlak van verzameling van biologische gegevens in ere.

MONITORING

In de loop van de jaren negentig is de gegevensverzameling van aard veranderd. Inventarisatie vindt nu plaats onder de noemer 'monitoring' en gebeurt steeds meer gestandaardiseerd volgens landelijk vergelijkbare systematiek. Steeds meer vrijwilligers in Staatsbosbeheerterreinen leveren hun gegevens behalve aan Staatsbosbeheer ook aan landelijk of provinciaal opererende monitoring-organisaties. Plantengegevens gaan naar FLORON, vogelgegevens naar SOVON Vogelonderzoek Nederland, weidevogelgegevens naar het WMF (en vandaar door naar SOVON), reptielen en amfibieën naar RAVON, dagvlinder- en libellengegevens naar De Vlinderstichting en ga zo maar door. Voor Staatsbosbeheer is dit een goede ontwikkeling. Het mes snijdt aan twee kanten. Door voorlichting, instructie en jaarlijkse rapportages van deze organisaties kunnen vrijwilligers de kwaliteit van het vrijwilligerswerk verbeteren en hun gegevens beter in perspectief plaatsen. Staatsbosbeheer en andere natuurbeherende organisaties kunnen meer met hun gegevens doen. De gegevens lenen zich beter voor bewerkingen en analyses en kunnen beter gebruikt worden voor het beheer en bij presentatie van de resultaten aan de samenleving.

TOEKOMST

De FFF heeft door haar activiteiten mede een rol gespeeld bij deze ontwikkeling in de veldbiologie. Hoewel een deel van de organisatie van het veldwerk door vrijwilligers nu door genoemde monitoringorganisaties wordt uitgevoerd en een ander deel van het veldwerk door professionals wordt verricht, blijven er voor de FFF belangrijke taken over. Deze liggen niet in de minste plaats bij het organiseren van de vele vrijwilligers en het stimuleren van het gebruik van gestandaardiseerde en herhaalbare methodes. Steeds meer hebben we als beheerders behoefte aan het nauwkeurig meten van ontwikkelingen in onze terreinen, bijvoorbeeld na inrichtingsmaatregelen. Daarbij levert het gebruik van gestandaardiseerde methodes veel meerwaarde op.

Bij mogelijke taken valt bijvoorbeeld te denken aan gerichte lokale en regionale veldbiologische onderzoeken (waarbij ook minder bekende soortgroepen aan bod komen) en aan gebiedsgerichte en urgente projecten, bijvoorbeeld vanwege te verwachten landschappelijke ontwikkelingen.

Daarnaast blijft de FFF natuurlijk een belangrijke inspiratiebron voor potentiële vrijwilligers. Ook dat is voor ons van groot belang: een groot deel van de nu voor ons werkende professionals heeft immers een FFF-verleden!

Tot slot feliciteert Staatsbosbeheer de FFF met haar 25-jarig jubileum en verwacht een goede, blijvende samenwerking.

Freek Nijland & Yolt IJzerman